

УДК 327.56 (519.5)

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.27.2022.276200>

КАН ДЕН СІК

Київський національний лінгвістичний університет, Україна

e-mail: kme112000@yahoo.com

ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-2191-4210>

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНО-КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН У ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ

Анотація

Метою дослідження є представлення історії відносин між державою та великим бізнесом (чеболь). Аналізуються характерні особливості зміни в економічному житті Республіки Корея, пов'язані науково-технічним прогресом, революційними процесами та глобальними викликами світової економіки. Проаналізовано характерні риси економіки Південної Кореї, методи, які використовувала держава для виходу з економічних потрясінь, висвітлено роль допомоги з боку уряду в сфері корпоративної націоналізації. **Методологія** ґрунтується на загальнонаукових спеціальних методах дослідження, серед яких необхідно виділити діалектичний метод наукового пізнання та загальнонаукові методи пізнання. Використано системний підхід для обґрунтування закономірностей розвитку світової економіки, структурний аналіз (для аналізу трансформаційних змін в економіці країни). **Наукова новизна.** У статті показано, що економіка Південної Кореї пережила економічну депресію, а транснаціональні процеси пришвидшують перехід та становлення тотальної цифрової економіки у Південній Кореї не тільки у виробничих процесах, а й в усіх сферах життєдіяльності корейського суспільства та її адаптації в період Четвертої промислової революції. Визначено, що протягом усієї історії уряд Республіки Корея втручався в економічну діяльність держави, намагаючись контролювати економіку. **Результати дослідження.** Доведено, що процеси корпоративної транснаціоналізації корейської економіки відіграли важливу роль у сучасному її становленні, конкурентному лідерстві та входженні в глобальне високотехнологічне бізнес середовище, що вилилося в швидкий перехід країни до Четвертої промислової революції (цифрова революція) з інтеграцією новітніх цифрових технологій та подальшою їхньою адаптацією не лише в автоматизацію процесів виробництва з мінімальним втручанням людини, а й в усі сфери життя корейського суспільства. Вказується, що для застосування досвіду Південної Кореї Україні слід вирішити наступні проблеми: відсутність резерву робочої сили. Значний рівень бюджетних видатків на соціальний захист, старіння населення, низький рівень заощаджень і низька імовірність примусової мобілізації коштів, політична неприйнятність диктатури та подальшого зрощення держави і великого бізнесу.

Ключові слова: південнокорейська економіка, економічне зростання, економічна політика, інвестиції, державне регулювання, досвід для України.

THE HISTORY OF STATE-CORPORATE RELATIONS IN SOUTH KOREA

Abstract

The purpose of the study is to present the history of relations between the state and big business (chaebol). The characteristic features of the change in the economic life of the Republic of Korea, related to scientific and technical progress, revolutionary processes and global challenges of the world economy are analyzed. The characteristic features of the South Korean economy are analyzed, the methods used by the state to overcome economic shocks, the role of government assistance in the field of corporate nationalization is highlighted. **The methodology** is based on general scientific special research methods, among which it is necessary to distinguish the dialectical method of scientific knowledge and general scientific methods of knowledge. A systematic approach was used to substantiate the patterns of development of the world economy, structural analysis (for the analysis of transformational changes in

the country's economy)...**Scientific novelty.** The article shows that the economy of South Korea survived the economic depression, and transnational processes accelerate the transition and the formation of a total digital economy in South Korea not only in production processes, but also in all spheres of Korean society's life and its adaptation during the Fourth Industrial Revolution. It was determined that throughout history the government of the Republic of Korea interfered in the economic activities of the state, trying to control the economy. **Conclusions.** It is proved that the processes of corporate transnationalization of the Korean economy played an important role in its modern formation, competitive leadership and entry into the global high-tech business environment, which resulted in the country's rapid transition to the Fourth Industrial Revolution (digital revolution) with the integration of the latest digital technologies and their subsequent adaptation not only in the automation of production processes with minimal human intervention, but also in all spheres of life in Korean society. It is indicated that in order to apply the experience of South Korea to Ukraine, the following problems should be solved: lack of labor force reserve, a significant level of budget expenditures for social protection, an aging population, a low level of savings and a low probability of forced mobilization of funds, the political unacceptability of dictatorship and the subsequent merger of the state and big business.

Keywords: South Korean economy, economic growth, economic policy, investments, state regulation, experience for Ukraine.

Вступ. В умовах глобалізації і воєнного часу, економіка України прагне рішучих реформ, які б допомогли підтримати баланс ділової активності і дали б змогу поповнювати державний бюджет. Наприклад, надзвичайно актуальними є дискусії з приводу податкового тиску на економіку України і ця проблема не втрачає актуальності навіть під час бойових дій. Щодо надмірності чи достатності тих чи інших змін податкового навантаження на окремі сфери української економіки нині точиться чимало суперечок, і ця проблематика не втратить актуальності і після завершення воєнних дій. Ось чому аналіз прикладів економічних реформ низки країн світу є актуальним для корегування економічного курсу держави. У цьому сенсі слід звернути увагу на досвід і конкретні результати, які відображаються на економічних показниках Південної Кореї, незважаючи на її сусідство з Північною Кореєю і перманентний військовий конфлікт, що має постійну тенденцію до загострення. З огляду на вищезазначене, наголошуємо, що стійкий корпоративний сектор підвищує конкурентноздатність економіки, стимулює фінансово-торговельну експансію корпорацій на зарубіжні ринки. Динамічності цьому процесу надає постійна інвестиційна стабільність, зорієнтована на високі технології діджиталізованого середовища. Крім того, успіх корейської економіки в багатьох аспектах залежить від взаємовідносин держави та великих монополій. Поступово Республіка Корея за короткий проміжок часу стала могутньою індустріальною державою, в чому велику роль зіграли взаємовідносини між державою та чеболь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській історіографії про еволюцію державно-корпоративних відносин у Південній Кореї підготовлено не так багато робіт. Зокрема, аналіз історичних і економічних передумов розвитку Південної Кореї представлений у працях ряду дослідників (Гришкін&Хегай, 2018; Коломійцева, 2017). Економічне диво Південної Кореї розглянуто в ряді публікацій українських вчених (Винокуров, 2015; Доскоч, 2019; Жолудь, 2017). Корейська історіографія також вивчала деякі аспекти запропонованої теми, де наголошувалося, що південнокорейська модель державно-корпоративних відносин чеболь схожа на деякі європейські моделі яка склалась у Південній Кореї, близька до рейнсько-японської моделі, в якій більший вплив мають представники внутрішніх ніж зовнішніх структур (Мах, 2007). В той же час, історія державно-корпоративних відносин висвітлена в українській та зарубіжній історіографії лише фрагментарно.

Мета статті – проаналізувати процеси історії становлення державно-корпоративних відносин, що відбувалися на території Південної Кореї та ставали початковим етапом реформування країни, а також визначення основних рекомендації для України щодо перейняття частини корейського досвіду.

Мета реалізується через вирішення таких **завдань**: визначення історіографічних здобутків та джерельної бази дослідження; дослідити процес впровадження ключових інновацій та технологій, які лягли в основу конкурентоспроможності експорту та імпорту Південної Кореї, визначити роль державно-корпоративних відносин у швидких темпах економічного зростання Південної Кореї.

Методи та методологія проведення дослідження. Методологічну базу роботи становлять такі методи дослідження: системний підхід, фінансово-економічний аналіз, графічний, експертних оцінок, аналізу факторів прямого та непрямого впливу, метод ефективної конкуренції. Окрім того, враховувався принцип історизму, що дозволив проаналізувати культурні та політичні особливості Південної Кореї, дослідити внутрішні й зовнішні складники, що впливали на стимулювання процесу реформ. Принцип об'єктивності дозволяє мінімізувати формування суб'єктивного ставлення до реформування. Застосовано також такі методи, як аналітико-синтетичний, метод порівняльного аналізу, ретроспективний.

Виклад та обговорення основного матеріалу дослідження. Свого часу розпорядженням уряду в Південній Кореї були засновані сім великих промислових комплексів – Банволь, Кунсан, Кванджу, Кумі, Чханвон, Ульсан, Вонджу. В рамках відповідної програми створено також науково-технічну спеціальну зону “Daedeok Inppopolis”. Координувала цей процес державна Корпорація індустріальних комплексів Південної Кореї. Всього на сьогоднішній день створено двісті п'ятдесят промислових комплексів, з них 30 є національними, а решта мають статут регіональних. Таким чином, Південна Корея ставала на шлях розвитку планової економіки, як основної моделі економічного розвитку держави. Втім, сучасні спеціалісти зазначають, що на прикладі Південної Кореї ми бачимо унікальне поєднання двох моделей економічного розвитку держави – з одного боку це той же розвиток планової економіки, а з іншого боку – вільний ринок. З рештою, обидві ці моделі і стали основою так званого корейського економічного дива, яке виявлялося у прискоренні темпів економічного розвитку і появи економічних компаній найвищого рівня.

Економічне піднесення Південної Кореї, яке увійшло в історію під назвою «Диво на річці Хан», бере початок з 60-х років ХХ століття. Саме в цей час закінчилася війна, і Корейський півострів розділився на дві державні території. Сучасну Південну Корею дійсно ми називаємо унікальним прикладом максимальної успішності реформ, на відміну від Південної Кореї. Хоча корупція та недостатній розвиток науково-технічних здобутків були свого часу значними перешкодами для успішного розвитку держави. Це було причиною, що робила Південну Корею однією з найвідсталіших і бідних країн у регіоні.

Після перевороту 1961-го і приходу до влади військових на чолі з генералом Пак Чон Хі, було вирішено якомога скоріше подолати економічні проблеми і негарзди радикальними методами. Спочатку була проведена націоналізація практично всіх промислових підприємств, що часто супроводжувалася арештами їхніх власників. В той же час, нова влада прекрасно розуміла, що створення ділового прошарку суспільства є необхідною умовою для подальшої модернізації та забезпечення економічного зростання. Ось чому дуже скоро постало питання про відродження приватної власності і сприяння діяльності приватним підприємцям. З одного боку придушувалася опозиція режиму, натомість бізнесові ініціативи активно

підтримувалися урядом. Влада почала випускати з тюрем колишніх власників промислових підприємств, хоча при цьому і накладала на них величезні штрафи. Саме в цей час в Південній Кореї виникають унікальні конгломерати (чеболі), що являли собою великі об'єднання промислових підприємств різного призначення, що належали одній особі, або родині. Зараз цей термін позначається як сукупність великих комерційних структур. Кажучи сучасною мовою, власників чеболі можна назвати магнатами. Однак, на відміну від олігархів, чеболі мали тісну, і, що головне, взаємовигідну співпрацю з державою (Доскоч, 2019, с. 16).

Для отримання державних капіталовкладень потрібно було забезпечити великі обсяги виробництва та експорту. Тому і відбувалася концентрація бізнесу та стимулювався розвиток чеболів. Кредитна підтримка уряду не завжди була успішною, що ставало зрозумілою причиною додаткових великих капіталовкладень для того щоб спробувати врятувати невдалі проєкти. Іноді для досягнення такої мети південнокорейський уряд навіть блокував вихід на ринок для нових компаній. Натомість спроби реформування законодавства в напрямі дерегуляції та збільшення конкуренції були в цілому невдалими.

У 1960-і рр. корейські компанії почали вкладати кошти у нові проєкти, що призвело до зростання валових показників до 33,2% до кінця 70-х років. У компанії не було власних коштів на стільки інвестицій і їхні боргові зобов'язання швидко зростали. Зокрема співвідношення власного капіталу до активів упало з 51,6% у 1965 році до 23,3% у 1970 році, а самі компанії почали значно залежати від кредитів та обігу власних акцій. Іноді компанії позичали значні кошти на внутрішньому південнокорейському ринку під дуже великі відсотки.

Держава здійснювала розрахунки, розробляла стратегії розвитку, формувала відповідні квоти, що було характерно для планування в економіці, в той же час, держава залишала великий запас для вільного розвитку приватних підприємств і їх компаній. Почали плануватися в цей час так звані «п'ятирічки», де вдавалося поєднати регулювання та конкуренцію, і де фактично було прописано імпортозаміщення, посилення конкурентоспроможності продукції та звернення до високих технологій. Через це, у 60-х роках ХХ століття структура економіки Південної Кореї змінювалася. Попередня орієнтація на легку промисловість для внутрішнього ринку змінилася активізацією розвитку важкої промисловості, машинобудування і хімічної промисловості, Імпортозалежна модель була замінена на експортну модель економіки, що стало дуже позитивним досвідом для країни, яка зберігає своїх ресурси. Політики чітко орієнтувалися на розвиток бізнесу, не перешкоджали йому, і навпаки стимулюючи між ними співпрацю. З іншого боку почався процес зростання монополій, – потужні чеболі контролювали значну частку на підприємствах. Відмічаємо у цьому контексті, що в Південній Кореї невеликий відсоток малих підприємств, які не можуть конкурувати з великими корпораціями, навіть зважаючи на наявність значних програм державної підтримки (Dong-Won Sohn & Jin Yeong Kim, 2004, с.117).

Масштаб розвитку великих південнокорейських компаній дозволив об'єднати значні ресурси в країні, а також привів до нового етапу стрімкого зростання виробництва. Це стало можливим у тому числі завдяки технологічному лідерству та інноваціям, товари корейських компаній отримали репутацію високотехнологічних і передових продуктів. Конгломератам вдалося стати світовими технологічними лідерами завдяки значним інвестиціям у наукові дослідження і розробки, а глобальна присутність на ринках завдяки злиттю і придбанням компаній в Європі і США дозволила їм підвищити свої технологічні можливості. Корейський уряд також

відігравав важливу роль, створюючи в країні інфраструктуру світового класу, а також вводячи системи високоякісної освіти.

Ключовими факторами розвитку корейських конгломератів стали доступ до технологій і фінансів. Південна Корея одразу була відкрита для значних світових інвестицій, ізоляція їй взагалі не була притаманна. Більше того, масштабні іноземні інвестиції розподілялися урядом відповідно до планів корейської влади. Уряд брав на себе функцію гаранта, за потреби виплачуючи заборгованості корейських компаній перед іноземними кредиторами. Подібне відбувалося до кінця 1980-х років, коли чеболі практично ставали фінансово незалежними. Інноваційний розвиток та готовність до кардинальних реформ у структурі виробництва стали основними складовими успіху країни. Експортери вміло перелаштовувалися відповідно до попиту, що вже 1986-го вперше привело до переваги експорту над імпортом.

Південнокорейські чеболі мають дуже багато унікальних особливостей, формування яких було пов'язано з соціальними, історичними, економічними, політичними та культурними складовими. Значне місце в цій системі звичайно займають унікальні особливості відносин між державою і бізнесом, що підкреслюють конкурентноспроможність Південної Кореї серед східноазіатських держав.

По суті для Південної Кореї створення чеболей було об'єктивною необхідністю, оскільки було потрібно організувати централізований контроль за кредитно-банківською системою. Причинами такої необхідності була слабкість фондового ринку, практична нерозвиненість ринку внутрішніх капіталів країни, вкрай насторожливе і обережне відношення до іноземного капіталу. З огляду на всі ці особливості підтримувати розвиток національного південнокорейського бізнесу можна було виключно жорстким контролем кредитно-банківської системи. В таких умовах уряд та чеболі поділяли між собою ризик, оскільки великі проекти все ж контролювалися і державними структурами так само, які мали брати відповідальність на себе (Жолудь, 2017, с. 29–30).

Такі світлі перспективи країни почали згасати після 1997 року, коли почалася світова економіко-фінансова криза. Припинилися необхідні для розвитку чеболей масштабні іноземні інвестиції, оплати по кредитах ставали дедалі неможливими, все це зробило економіку Південної Кореї дуже чутливою до будь-яких, навіть незначних коливань на міжнародному фінансовому ринку. Після цього в Південній Кореї зростає безробіття, в кризу занурюється фінансова система, закриваються навіть деякі великі банки, на межі банкрутства опиняються дуже багато ключових для місцевої економіки підприємств. На жаль найбільшим прикладом цього стала відмова влади від порятунку конгломерату Daewoo, який згодом був розпроданий частинами. В грудні 1997-го міністр фінансів та економіки Південної Кореї Лім Чен Юель просив пробачення у свого народу прямо під час телевізійного звернення (Бойко, 2020, с. 35).

Дослідники зазначають, що в той час Південну Корею врятували зовнішні позики. За умовами угоди, яку Південна Корея ухвалила з Міжнародним валютним фондом, їй було надано кредит на суму \$21 млрд. Світовий банк пообіцяв додати ще \$10 млрд, Азійський банк розвитку – \$4 млрд. Крім того, додатково США надали близько \$5 млрд, Японія – \$10 млрд, ще близько \$5 млрд забезпечили Австралія, Велика Британія, Канада, Франція, Німеччина та інші країни. Крім альтернативних джерел фінансування дієвим інструментом подолання кризи став особливий ринок праці в країні, адже люди були готові до зменшення зарплати, але водночас працювали так само продуктивно. До того ж вживалися й жорстокіші заходи: в більшості компаній країни скорочення та оптимізації (OhTaiK. & Kim Eonsoo, 2002, с. 223).

Завдяки оздоровленню фінансової системи економіка стала стійкішою до потрясінь, що показав вже наступний глобальний обвал 2008-го, від наслідків якого країна змогла відновитися вже за два роки. Крім того, важливою зміною періоду після першої кризи стало збільшення витрат компаній на наукові дослідження та розробки. Чеболі взяли курс на новітні технології. І результат не змусив себе чекати: корейська електроніка змогла вдало конкурувати зі, здавалося б, незмінним лідером – Японією. Наприклад, корейська частка ринку телевізорів зросла у 2009 році до 37% з 22% на кінець докризового 2007-го, країна змогла потіснити своїх японських конкурентів. Станом на 2016 рік, за даними порталу Statista, корейські LG та Samsung разом мають 33,5% ринку телевізорів, тоді як Sony – лише 5,6%. Частка глобального авторинку збільшилася з 6,5% до 9% в той самий кризовий період (Петько, 2020, с. 33–34).

Явище чеболей є спірним, оскільки, з одного боку, багато з них стали всесвітньо відомими торговельними гігантами (LG, Samsung, Hyundai), які зробили внесок в економіку, з іншого – це великі монопольні об'єднання, існування яких сприяло збереженню в суспільстві корупції й суттєво обмежували можливості малого й середнього бізнесу. Крізь фільтри у Південній Кореї проходила велика кількість молодих компаній. Вибудувана система моніторингу. Як тільки в цьому потоці виявляється потенційна “зірка”, вона потрапляє в систему підтримки. Держава допомагає грантами і пільгами, сприяє в забезпеченні попиту і виведенню продукції на міжнародні ринки. Фактично попит на продукцію компанії формується зверху. Найчастіше це означає, що у стартапа всередині країни буде тільки один клієнт – одна з великих компаній. Однак це гарантує стійкий попит і можливість накопичити сили для виходу на більш великі та перспективні ринки (Коломійцева, 2017, с. 53–54).

Нині Південна Корея є однією з найбільш розвинених держав світу. Незважаючи своє аграрне минуле, зараз промисловість Кореї становить понад 39% ВВП країни, а сільське господарство – всього 2% доходів. Корейська економіка є постіндустріальною: частка послуг у ВВП країни зростає і вже обігнала доходи від промисловості. У 2015 р. на ринку послуг корейський бізнес заробив 814 млрд. доларів (там само, с. 55).

Південній Кореї вдалося уникнути тяжкого економічного удару через COVID-19. Країна дуже ефективно розібралася з пандемією. США і Південна Корея зафіксували перші випадки зараження на своїй території в один день. Після того у березні Сеул зіштовхнувся з піком захворюваності, коли за день було зафіксовано 851 новий випадок. Після того показник опустився до однозначних цифр. Ефективне приборкання спалахів коронавірусу зробило непотрібним жорсткий карантин на зразок того, який паралізував всі економіки Європи на багато місяців. Таким чином, Південна Корея не відчула на собі наслідків повного закриття заводів, ресторанів й інших закладів.

Що буде відбуватися з економікою Південної Кореї в середньо- і довгостроковій перспективі залежатиме від того, як країна буде боротися з внутрішніми викликами, пов'язаними з низькою продуктивністю виробництва і старінням населення, а також від того, як відреагує міжнародний попит на тенденції в глобальній економіці. З огляду на все це, Південній Кореї необхідно підтримувати свої лідерські позиції в галузі технологій та інновацій, щоб зберегти глобальну конкурентоспроможність. Ще одним із ключових пріоритетів для Південної Кореї є диверсифікація економіки, зокрема, за рахунок високотехнологічних інновацій і підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, а також розвитку нових галузей, особливо в сфері послуг (Вікулова, 2020, с. 49).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Інновації в бізнесі Південної Кореї є цікавими в контексті використання її досвіду для становлення України як інноваційно-орієнтованої держави. У статті наведено кілька пунктів, які сприятимуть підвищенню ефективності роботи наукомістких підприємств. Проте держава та чеболь знаходили можливості для компромісного подолання конфліктних ситуацій, крок за кроком укріплюючи ринкове господарство та правову основу демократії. Досвід корейських реформ показує, що за бажання немає нічого неможливого. Корея почала свої реформи в умовах на багато більш важких, ніж ті, в яких зараз перебуває Україна. Але для проведення реформ потрібна політична воля і прагнення досягти поставленої мети, незважаючи на труднощі.

ЛІТЕРАТУРА

- Бойко, О. (2020). Особливості розвитку інноваційного середовища національної економіки Південної Кореї та Китаю. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 1(5), 30–44.
- Вікулова, А. О. (2020). Концептуальні засади управління інтелектуальною власністю у системі трансферу технологій: досвід Південної Кореї. *Підприємництво та інновації*, 11(1), 49–53.
- Винокуров, Я. (2015). Як стати Південною Кореєю. *Економічна правда*. <https://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/19/555300/>
- Гришкін, В. О., Хегай Є. О. (2018). Особливості інноваційного розвитку Південної Кореї. *Молодий вчений*, 10(2), 757–760.
- Доскоч, В. (2019). Південна Корея: економічне диво за одне покоління. *Інститут Просвіти*. <https://iprosvita.com/pivden-na-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/>
- Жолудь, О. (2017). Південна Корея: справжні причини зростання. *Vox Ukraine*. <https://voxukraine.org/pivden-na-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya/>
- Коломійцева, В. І. (2017). Причини та передумови економічного зростання Південної Кореї. *Економіка і суспільство*, 12, 52–56.
- Петько, С. М. (2020). Механізми реалізації інвестиційних проєктів в Південній Кореї та досвід для України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 2 (113), 32–38.
- Deyo, F. C. (1987). *Dependent Development and Industrial Order: An Asian Case Study*. New York: Praeger.
- Dong-Won Sohn, Jin Yeong Kim. (2004). Restructuring and Corporate Governance of the Korean Chaebols. *Competition and Corporate Governance in Korea. Reforming and Restructuring the Chaebol*, 35, 117–118.
- Mah, J. C. (2007). The effect of duty drawback on export promotion: The case of Korea. *Journal of Asian Economics*, 18, 967–973.
- Oh Tai K., Kim Eonsoo. (2002). The Impact of the Confucianism on East Asian Business Enterprises. *Korean Business and Management. The Reality and the Vision*, 15, 209.

REFERENCES

- Boiko, O. (2020). Osoblyvosti rozvytku innovatsiinoho seredovyscha natsionalnoi ekonomiky Pivdennoi Korei ta Kytaiu. *Yevropeiskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*, 1(5), 30–44.

- Vikulova, A. O. (2020). Kontseptualni zasady upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu u systemi transferu tekhnolohii: dosvid Pivdennoi Korei. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, 11 (1), 49–53.
- Vynokurov, Ya. (2015). Yakstaty Pivdennoiu Koreieiu. *Ekonomichna pravda*. <https://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/19/555300/>
- Hryshkin, V. O., KhehaiYe. O. (2018). Osoblyvosti innovatsiinoho rozvytku Pivdennoi Korei. *Molodyi vchenyi*, 10(2), 757–760.
- Doskoch, V. (2019). Pivdenna Koreia: ekonomichne dyvo za odne pokolinnia. *Instytut Prosvity*. <https://iprosvita.com/pivdenna-koreia-ekonomichne-dyvo-za-odne-pokolinnia/>
- Zholud, O. (2017). Pivdenna Koreia: spravzhni prychny zrostannia. *Vox Ukraine*. <https://voxukraine.org/pivdenna-koreya-spravzhni-prichini-grandioznogo-zrostannya/>
- Kolomiitseva, V.I. (2017). Prychny ta peredumovy ekonomichnoho zrostannia Pivdennoi Korei. *Ekonomika i suspilstvo*, 12, 52–56.
- Petko, S. M. (2020). Mekhanizmy realizatsii investytsiinykh proektiv v Pivdennii Korei ta dosvidlia Ukrainy. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, 2 (113), 32–38.
- Deyo, F.C. (1987). *Dependent Development and Industrial Order: An Asian Case Study*. New York: Praeger.
- Dong-Won Sohn, Jin Yeong Kim. (2004). Restructuring and Corporate Governance of the Korean Chaebols. *Competition and Corporate Governance in Korea. Reforming and Restructuring the Chaebol*, 35, 117–118.
- Mah, J.C. (2007). The effect of duty drawback on export promotion: The case of Korea. *Journal of Asian Economics*, 18, 967–973.
- Oh Tai K., Kim Eonsoo. (2002). The Impact of the Confucianism on East Asian Business Enterprises. *Korean Business and Management. The Reality and the Vision*, 15, 209.